

Департамент освіти
Полтавської міської ради Полтавської області
Комунальний заклад
«Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19
Полтавської міської ради Полтавської області»

“Інтерактивні технології для формування критичного мислення на уроках суспільних дисциплін: мотиваційний аспект (з практичного досвіду під час онлайн навчання)”

Методична розробка

Автор: Кукушкіна Вікторія Василівна
Учитель історії та основ правознавства
(кваліфікаційна категорія
«спеціаліст вищої категорії»)

Упорядник: Кукушкіна В. В. Інтерактивні технології для формування критичного мислення на уроках суспільних дисциплін: мотиваційний аспект (з практичного досвіду під час онлайн навчання): методична розробка, Полтава, 2022, с.

Кукушкіна Вікторія Василівна – учитель історії та основ правознавства
Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа I-III ступенів № 19 Полтавської міської ради Полтавської області».

Стаж роботи за фахом – 19 років.

Кваліфікаційна категорія – «Спеціаліст вищої категорії».

РЕЦЕЗЕНТИ:

Пивоварська К. Б. – кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства, голова циклової комісії правничих дисциплін Полтавського фахового кооперативного коледжу.

Бернацька Н. І. – учитель історії Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа I-III ступенів № 19 Полтавської міської ради Полтавської області», кваліфікаційна категорія – «Спеціаліст вищої категорії», педагогічне звання – «учитель-методист».

Методична розробка присвячена розгляду технології розвитку критичного мислення. У ній запропоновано методичні рекомендації щодо використання технології критичного мислення на уроках історії та правознавства з метою формування ключових компетентностей учнів, подано методи та форми роботи з формування критичного мислення на етапі мотивації уроку.

Розвідка адресована учителям історії, основ правознавства, студентам педагогічних спеціальностей. Матеріали можна використати під час проведення уроків правознавства в 9 класі, уроків історії в 11 класі. У розробці розглядається проблема формування критичного мислення за допомогою інтерактивних технологій в умовах дистанційного навчання. Авторка пропонує поетапну технологію розвитку критичного мислення з використанням ІКТ.

У розвідці описуються різні прийоми роботи на уроках історії, що викликають інтерес до процесу вивчення. Вони розвивають мислення, комунікативні здібності, підвищують розумову активність учнів та учениць (здобувачів освіти).

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1.	
Поняття критичного мислення, інтерактивних технологій та мотивації навчальної діяльності в освітньому середовищі ЗЗСО.....	6
1.1. Поняття критичного мислення в науково-педагогічній літературі.	6
1.2. Мотиваційний аспект діяльності учнів та учениць.....	8
1.3. Застосування інтерактивних технологій для формування критичного мислення на уроках історії та права.....	11
РОЗДІЛ 2.	
Авторський підхід до проблеми.....	14
2.1. Розробки фрагментів мотиваційної частини уроку.....	14
2.2. Приклад готового плану-конспекту уроку.....	19
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26
ДОДАТКИ.....	28

ВСТУП

У наш час йде становлення нової системи освіти, зорієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей рух супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Відбулась зміна освітньої парадигми, йде процес освоєння нового змісту та завдань освітнього процесу.

В умовах всесвітньої пандемії на перший план у освітньому середовищі вийшло поняття «дистанційне навчання». Учителі, батьки, здобувачі освіти змушені перелаштовуватися з оффлайн навчання в онлайн режим. Проте безапеляційним фактом залишається той момент, що урок повинен містити базові елементи, одним з яких є формування мотивації учнів та учениць. Дистанційне навчання – це, насамперед, навчання. Тому процеси організації й теорії навчання нікуди не зникають, просто з'являється інший спосіб зв'язку вчителя й учня. Тобто дитина має пройти звичний для педагогів шлях від сприйняття інформації до її розуміння, запам'ятовування, можливо, відтворення та практичного використання на різних рівнях.

Актуальність дослідження зумовлена ключовою проблемою дистанційного навчання – необхідністю зацікавити розслаблену дитину, яка має купу чинників, що відволікають. Тому ключове завдання вчителя – привернення уваги будь-яким способом, навіть якщо це дещо порушує звичну дидактичну картину.

Тому **метою** нашої наукової розвідки є вивчення використання різних інтерактивних технологій у формуванні критичного мислення на уроках історії та основ правознавства.

Завдання розвідки:

- опрацювати науково методологічну та педагогічну літературу з теми;
- дати визначення поняттям «критичне мислення», «інтерактивні технології»;
- розглянути стратегії й прийоми, що розвивають критичне мислення учнів та учениць;
- виявити найоптимальніші прийоми та засоби формування мотивації в процесі вивчення суспільних дисциплін в дистанційному форматі;
- розглянути практичне застосування інтерактивних прийомів розвитку критичного мислення в умовах дистанційного навчання на прикладах фрагментів уроків.

Ця розробка складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел, додатків.

Перший розділ розвідки присвячується теоретичному аспекту окресленої в темі проблеми. У другому розділі методичної розробки висвітлюється авторський підхід до формування критичного мислення через інтерактивні прийоми на етапі мотивації навчальної діяльності учнів та учениць.

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ, ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗЗСО

1.1. Поняття критичного мислення в науково-педагогічній літературі

XXI століття висуває нові вимоги до вчителя, тому що змінюються його функції у професійній діяльності, з трансформатора знань він перетворюється в організатора і в координатора самостійної пізнавальної діяльності учнів. Іншими словами час диктує вчителю відмову від традиційних методів навчання і перехід до методів активних і інтерактивних. Сучасне суспільство бажає отримати по завершенню ЗЗСО

особистість, спроможну приймати критичні рішення, знаходити спосіб спілкування в новому оточенні; того, хто достатньо ефективно встановлює нові стосунки у швидко змінюваній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості стають найважливішими на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання.

Активізується роль освіти й науки в житті суспільства: віднині вони є основною, ключовою рушійною силою прогресу. Перед освітою України сьогодні постає двоєдине завдання: по-перше, формувати всебічно розвинену особистість з високим рівнем інтелекту й духовності, сучасним інноваційним типом мислення; по-друге, виховати свідомого громадянина – патріота з широким європейським світоглядом і відкритістю до світу.

Як зазначено в Державному стандарті базової середньої освіти, метою освітньої галузі «Суспільствознавство», що складається з історичного та суспільствознавчого компонентів, є забезпечення розвитку учня як особистості, що керується гуманістичними нормами і цінностями, усвідомлює себе громадянином України та успішно самореалізується в сучасному українському суспільстві [8].

Розвитку різних навичок та умінь сприяє технологія розвитку критичного мислення, яка займає гідне місце серед інноваційних процесів у викладанні шкільного курсу історії.

Поняття «критичне мислення» використовується у методичній літературі понад 60 років. З 1956 р., коли Бенджамін Блум розробив таксономію пізнавальних особливостей, «критичне мислення» потрактовується як мислення вищого рівня. Технологія була розроблена в рамках проекту «Читання та лист для критичного мислення» вченими

університету Північної Айови (США) (Д. Стіл, С. Темпл, К. Хабар, В. Сміт, С. Водтер) [21; 25].

Окреслена технологія пропонує методи, що допомагають посилювати рефлексивні механізми навчальної діяльності. Це цілісна система, що формує навички роботи з інформацією.

З точки зору філософів, критичне мислення – це вміння логічно мислити та аргументувати. О. В. Тягло назвав його «просунутою сучасною логікою» [21; 22].

З точки зору психології (Л. Терлецька), критичне мислення – це таке мислення, яке має наступні характеристики: глибину, послідовність, самостійність, гнучкість, швидкість, стратегічність [6, с. 17].

Більш менш суголосні у своїх роздумах М. Лімпа та Ральф Х. Джонсон, котрі незалежно один від одного потрактували критичне мислення як вміле відповідальне мислення, особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження щодо запропонованої їй точки зору або моделі поведінки. Воно засновується на певних критеріях і є таким, що самокорегується; впливає з конкретного контексту [2; 5; 16].

Американський філософ і педагог Джон Дьюї вважав, що критичне мислення виникає тоді, коли учні починають займатися конкретною проблемою, оскільки тільки борючись із конкретною проблемою, відшукуючи власний вихід зі сформованої ситуації, учень дійсно думає [25]. Подібну думку дещо пізніше висловив і Роберт Еніс, котрий потлумачив критичне мислення як прийняття обміркованих рішень у тому, як варто діяти та у що вірити [13; 27].

З точки зору теоретиків літератури (Ч. Темпл), критичне мислення – це підхід, за яким тексти розкладаються на складові частини і який розглядає, як вони досягають впливу на читачів, які мотиви тих, хто їх написав [25]. Воно дозволяє міркувати про свої власні думки і причини, які стоять за нашими точками зору.

Згідно з тлумачним словником української мови, мислити – означає міркувати, зіставляти явища об'єктивної дійсності, роблячи висновки.

Технологія розвитку критичного мислення створює умови для розвитку творчих здібностей, активізує пізнавальну діяльність, яка включає в себе:

- засвоєння щонайбільшого обсягу наукової інформації;
- опанування прийомами, способами застосування наукових знань для самовдосконалення та пізнання світу;
- уміння та навички перетворення наукової інформації, переносу пізнавальних дій у подібні та нові ситуації;
- засвоєння вмінь та навичок, знаходження взаємозв'язків і взаємовідносин між окремими частками інформації;
- навички аналізувати процес діяльності та передбачати його кінцевий результат;

- цілеспрямованість мислення на задоволення потреб, що впливають із діяльності людини;
- оволодіння вміннями та навичками добору потрібної інформації для організації пошукової діяльності та доказу відповідної точки зору;
- уміння знаходити не один, а декілька альтернативних шляхів задовільного вирішення наукової проблеми (уміння добирати потрібну інформацію, переступати з друкованими джерелами шляхом безпосереднього осмислення навколишньої дійсності);
- засвоєння прийомів та способів мислення за аналогіями та відповідно до тих чи інших алгоритмів;
- майстерність використовувати наукові знання для вирішення практичних проблем;
- творче мислення та засвоєння різних технологій оцінювання кінцевих результатів аналітико-синтетичного акту;
- здатність дивергентного, конвергентного та оцінювального мислення.

Проаналізувавши різні погляди на визначення поняття «критичне мислення», ми прийшли до узагальнення, що критичне мислення – це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв’язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію, логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію, здатність мислити мобільно, обирати єдино вірне розв’язання проблем, бути відкритим для сприйняття думок інших, і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

Таким чином доходимо висновку, що створювати атмосферу для гармонійного розвитку особистості кожної дитини, враховувати оптимальні умови, адресного впливу на неї та керуючись статистично обґрунтованими, значущими стратегіями людського розвитку свободи та безпеки. Саме в цьому полягає творча діяльність вчителя.

1.2. Мотиваційний аспект діяльності учнів та учениць

«Монах, що керує будівництвом собору, вирішив подивитися, як працюють робітники. Він підійшов до першого і попросив розказати про свою роботу.

- Я сиджу перед каменем і працюю різцем. Нудна і важка робота, - сказав той зі злістю.

Монах підійшов до другого і запитав його те саме.

- Я різю камінь і цим заробляю гроші. Тепер моя сім'я не голодує, - стримано відповів той.

Монах запитав і третього про його роботу.

Збоку здається, що я різю камінь. Але насправді я будую Собор, який простіть тисячу років. Я будую майбутнє, - посміхнувшись сказав робітник.»

Народна творчість

Як і в притчі, у реальному житті результативність завжди залежить від замотивованості. Якщо ти хочеш, то ти робиш; якщо ти розумієш, навіщо це тобі, то докладаєш усіх зусиль, аби все задумане вдалося. Не є винятком і освітня сфера.

Мотивація спрямовує на досягнення певної мети. Це спонукання до дії, динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, що визначає його спрямованість, організованість, активність та стійкість.

Формування мотивації навчання у шкільному віці без перебільшення можна назвати однією із центральних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань та пізнавальних інтересів, формування соціальних компетентностей, активної життєвої позиції, запровадження загальної обов'язкової середньої освіти.

Мотивація – не постійна величина, вона змінюється залежно від ситуації, настрої, предмета вивчення, але немає жодної дитини, яку не можна було б зацікавити шкільними дисциплінами.

Уперше термін «мотивація» використаний А. Шопенгауером.

Сьогодні цей термін розуміється вченими по-різному. Так, мотивація за В.Віллунасу це сукупна система процесів, що відповідають за спонукання та діяльність [18, 26]. К. Платонов вважає, що мотивація як явище психічне є сукупністю мотивів [25].

Мотив на відміну мотивації – те, що належить самому суб'єкту поведінки, є його стійкою особистісною властивістю, що спонукає до здійснення певних дій.

Погоджуємося з типологією мотивів, запропонованої М. Р. Гінзбургом. Відповідно до неї виокремлюються наступні групи мотивів:

- **пізнавальні мотиви** (пов'язані із змістом навчальної діяльності та процесом її виконання. Вони відображають прагнення школярів до самоосвіти, спрямованість на самостійне вдосконалення способів здобування знань);
- **соціальні мотиви** (пов'язані з різними видами соціальної взаємодії школяра з іншими людьми. При цьому велике значення мотивів в усвідомленні соціальної необхідності, прагненні добре підготуватися до вибору професії);
- **позиційні мотиви** (можуть виявлятися у спробах самоствердження, бажанні зайняти місце лідера, впливати на інших учнів, домінувати у колективі) [4; 20].

Погоджуємося і з класифікацією відповідно до співвідношення мотивів та безпосередньо навчальної діяльності. Згідно з нею виокремлюються **внутрішні мотиви** (інтерес до процесу діяльності, інтерес до результатів діяльності, прагнення саморозвитку, розвитку якихось своїх якостей, здібностей) та **зовнішні мотиви**: (виявляються за умов, коли діяльність

здійснюється заради досягнення певного становища серед однолітків, через тиск рідних, вчителі та ін.).

Таким чином мотив можна визначити як поняття, яке в узагальненому вигляді представляє безліч особистісних рис людини.

Спільнокореневим, а відповідно і смислоутворюючим до окреслених дефініцій виступає лексема **мотивування** – пояснення людиною причин своїх дій із посиланням на обставини, що спонукали її до вибору певної дії.

Поняття мотивації, мотивів тісно переплітається з поняттям «**мотиваційної поведінки**». Під нею розуміємо результат дії двох чинників: особистісного та ситуаційного. Особистісний чинник – потреби, мотиви, настанови, цінності; ситуаційний чинник – зовнішні умови, наприклад: поведінка інших людей, оцінки й реакції оточення.

З усіх можливих особистісних рис найважливішим є поняття **потреба** [6] – стан необхідності людині або тварині певних умовах, яких їм бракує для нормального існування і розвитку. Потреба як стан особистості завжди пов'язана з наявністю у людини почуття незадоволеності, у зв'язку з дефіцитом того, що потрібно (звідси й назва «потреба»).

Збоку навчальної діяльності категорія «мотивація» – це окремий етап уроку. У науково-педагогічній літературі знаходимо різні класифікації методів стимулювання інтересу до учіння. Усі вони зводяться до наступних:

- створення ситуацій пізнавальної новизни;
- створення ситуацій емоційно-ціннісних переживань;
- створення ситуації зацікавленості;
- метод здивування;
- опора на життєвий досвід учнів;
- навчальні дискусії;
- пізнавальні ігри.

Ми виокремлюємо наступні *способи формування мотивації* під час навчання:

- повідомлення учням теоретичної значущості навчального матеріалу;
 - практичне спрямування знань та можливість їхнього застосування у повсякденному житті;
 - створення проблемних ситуацій, ситуації успіху;
 - постановка близьких і далеких перспектив у навчанні.
- До важливих *засобів формування* в учнів мотивів і пізнавальних інтересів відносимо:
- чітку організацію процесу навчання;
 - авторитет учителя;
 - стиль спілкування;
 - самостійну пізнавальну діяльність здобувачів освіти.

Отже, мотивація виступає важливою психолого-педагогічною категорією, формування якої є запорукою успіху в оволодінні навчальним матеріалом в школі та досягненні поставленої вчителем на уроці мети.

1.3. Застосування інтерактивних технологій для формування критичного мислення на уроках історії та права

Вимоги часу, реформування системи освіти в Україні орієнтують учителів на відмову від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу й застосування методів, що сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Завдання, що постають перед сучасною освітою, чітко окреслюють головні напрями, за якими вони мають реалізовуватися. Серед них одним з вагомих є перехід від традиційної (предметно орієнтованої) до інноваційної (особистісно орієнтованої) парадигми освіти, що безпосередньо пов'язано з реалізацією у навчанні історії та правознавства особистісно орієнтованого та компетентісного підходів, оскільки це забезпечує самоцінність знань, розвиток умінь здобувати, опрацьовувати інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку та самовдосконалення людини.

Сучасні вимоги, визначені в освітніх стандартах, спонукають учителів не тільки надавати учням навчальну інформацію, а й навчити їх способів практичного застосування її у повсякденному житті. Реалізувати зазначені завдання покликана інтерактивна модель навчання.

Загальновідомо, що слово «інтерактив» запозичене з англійської мови й походить від слова «interact» (*inter* – взаємний та *act* – діяти), тобто інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Тому це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де усі учасники освітнього процесу є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, й рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють.

Пріоритетним завданням у діяльності вчителя історії та правознавства, на нашу думку, має стати формування стратегії й тактики дій, спрямованих на сприяння всебічного розвитку творчих здібностей школярів на уроках історії та правознавства на основі оптимального застосування інтерактивних методів навчання і форм роботи; формування особистості, яка володітиме навичками історичного й правового мислення, здатностями давати правову оцінку реальним життєвим ситуаціям, вмітиме самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури й моралі та реалізувати свій творчий потенціал.

У науковій літературі існують різноманітні класифікації інтерактивних методів навчання. Скориставшись науковими й практичними напрацюваннями дослідниці О. Пометун [1; 10; 14], якою розроблено класифікацію інтерактивних методів навчання за формами навчання

залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів, об'єднуємо їх у групи (рис. 1).

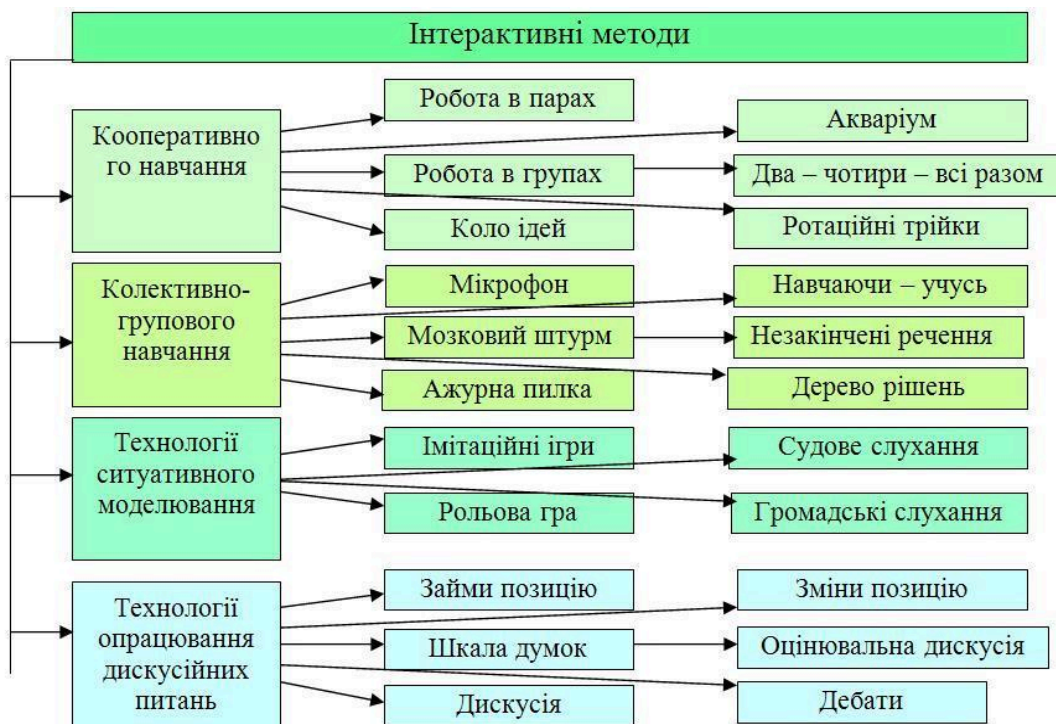

Рис. 1. Групи інтерактивних методів навчання

Зупинимося коротко на характеристиці окремих інтерактивних методів, що, на наш погляд, є ефективними у навчанні історії та правознавства.

- **«Мікрофон»** – цей метод дає можливість кожному учневі швидко і лаконічно, імітуючи "говоріння в мікрофон", висловлювати власну думку чи позицію. Наприклад, у ході вивчення теми «Кирило-Мефодіївське братство» на уроці історії України у 9 класі на етапі вивчення нового матеріалу вчитель може поставити запитання «Чи була, на вашу думку, діяльність членів Кирило-Мефодіївського братства небезпечною для царату?».

На уроці з практичного курсу правознавства у 9 класі у процесі вивчення теми «За якими правилами ми живемо?» на етапі узагальнення вивченого матеріалу можна запропонувати учням таке запитання: «Яких соціальних норм ви дотримувались упродовж минулого тижня?»

- **«Навчаючи-вчуся»** (або **«Кожен навчає кожного»**, **«Броунівський рух»**) – метод, що надає школярам можливість взяти участь у навчанні, тобто поясненні нового однокласникам. Наприклад, вивчення теми «Спадкове право» (правознавство, 10-й клас) можна організувати на основі цього методу. Учням пропонуються кольорові картки із вказаними на них чергами спадкоємців для прочитання й запам'ятовування упродовж 2-3

хвилин, а після цього вони мають ознайомити з цією інформацією однокласників.

- **Робота в малих групах:** допомагає учням набути навичок спілкування й співпраці. Це один із найбільш ефективних методів, адже за організації групової роботи відбувається обмін думками, результатом якого є оптимальне спільне вирішення поставленої проблеми. Зокрема, на уроці історії у 6 класі з теми "Релігія стародавніх греків" на етапі ознайомлення з новим матеріалом можна об'єднати учнів у п'ять груп. Кожна з груп отримує картку із зображенням богів і завданнями: «Визначте, який бог зображений, охарактеризуйте його». Протягом 5-10 хвилин групи виконують завдання та представляють результати класу.

- **«Коло ідей»** –метод, що полягає у вирішенні суперечливих питань зі створенням можливості учням висловити власну позицію. Наприклад, під час вивчення теми «Военно-політичні події Національно-визвольної війни 1649-1651 років» на уроці історії України у 8 класі на етапі підбиття підсумків можна запропонувати учням таку думку: «Перемога поляків у Берестецькій битві не означала цілковитої поразки козаків». Учні висловлюють свої думки по черзі, доки не будуть вичерпані ідеї; всі запропоновані варіанти відповідей записуються на дошці.

- **«Мозковий штурм»** – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учнів проявляти уяву та творчість, що досягається на основі вільного вираження думок усіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної теми. Наприклад, на уроці правознавства у 10 класі (тема «Правопорядок і правопорушення») варто запропонувати учням запитання: «Якими є основні причини правопорушень у нашій державі?» та записати його на дошці. Учасники мозкового штурму, відшуковуючи відповідь на поставлену проблему, висувують ідеї щодо її розв'язання. На дошці записуються всі варіанти ідей доти, доки всі присутні не вважатимуть кількість достатньою. Після цього ідеї аналізуються, групуються й узагальнюються.

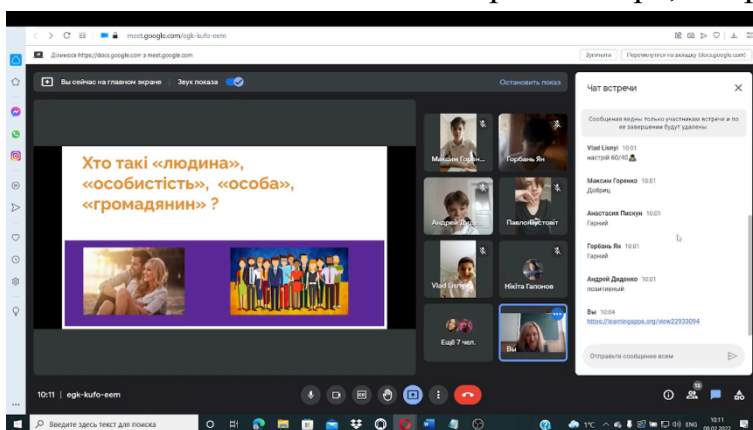
Таким чином, при правильному доборі методів і форм інтерактивного навчання, коли учні залучаються до різних форм роботи на уроці, коли вони думають про те, що роблять, буде досягнута поставлена вчителем мета. Головним завданням цих методик є бажання навчити учнів думати під час здобуття знань шляхом пізнання застосувати їх у новій навчальній ситуації.

РОЗДІЛ II. АВТОРСЬКИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ

2.1. Розробки фрагментів мотиваційної частини уроку

*Не так вже важливо вчити дітей,
як важливо створити ситуацію,
в якій дитина просто могла б учитися сама
й робила б це із задоволенням.*

Карл Роджерс, американський педагог та психолог

Сучасний навчально-виховний процес спрямований на виховання учня як суб'єкта культури і власної життєтворчості. Школа, вчитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців

мистецтва творити себе і своє життя.

Я працюю вчителем історії. Викладати основи правознавства почала у 2016 році, коли стала класним керівником профільного класу. Одразу зіткнулась з проблемою зацікавленості та низької вмотивованості своїх дітей до вивчення правознавства, тому довелося шукати підходи до «правознавців», які обрали цей профіль, щоб залишитись разом у своєму рідному колективі. Постала проблема зацікавити учнів своїм предметом. Це змусило мене зайнятись одним із найскладніших етапів уроку – «Мотиваційною складовою компетентнісного уроку». Виходячи з методичної проблеми, над якою я працюю – «Проблемно-пошуковий підхід до вивчення історії та основ правознавства в школі з метою формування критичного мислення на уроках суспільних дисциплін» – та наявними реальними потребами мого класу, я почала ставити проблемні завдання як стимул формування пізнавальних та соціальних мотивів у вивченні права у старшій школі; використовувати прийоми «ефект Шахерезади», «правові помилки», «яскрава пляма». І вже потім, спостерігаючи зростання інтересу до пізнання права, повернулась до розвитку критичного мислення. У наступні роки, викладаючи «Основи

правознавства» в 9 класах, за браком програмового часу (1 год на тиждень), акцентувала увагу на самостійній діяльності учнів.

Хочу представити вашій увазі варіанти застосування прийомів мотивації, які я застосовую у власній практиці.

Прийом «ефект Шахерезади»

Учитель після організаційного моменту (під час дистанційного навчання через платформу Zoom або Meet) починає цікаву розповідь, пов'язану з темою заняття, пообіцявши її завершити на наступному уроці.

Розглянемо кілька прикладів:

10 клас, історія України, тема уроку «Проголошення автономії України. Володимир Винниченко»

Використовуючи прийом, описуємо конфлікт Винниченка і Петлюри:

У 1920 р. в Харкові «Всевидавком» було випущено невеличку обсягом (всього на 44 с.) брошуру «Винниченко проти Петлюри»¹. До неї було включено статті, підготовлені на еміграції колишнім першим головою національного уряду України, колишнім Головою Директорії УНР В. Винниченком і деякими його однодумцями із зарубіжних українських комуністичних партій і груп проти тодішнього керівника українського державного проводу й Головного Отамана українських військ С. Петлюри. Відібравши матеріали, зредагував і написав до них передмову відомий український поет, діяч боротьбистської партії (УКП(б)), члени якої після саморозпуску в березні 1920 р. влилися до КП(б)У, Василь Блакитний (Елланський). Того ж року брошура вийшла й у Відні.

Завершимо розповідь на наступному уроці.

Крім того, в інтелігентському середовищі циркулювала негласна інформація про В. Винниченка як одного з найпопулярніших вітчизняних письменників початку ХХ століття, котрого високо цінували визначні класики нашої літератури і мистецтва, як найвідомішого українського драматурга, чий п'єси мали за честь ставити краці акторські колективи Європи. Натомість С. Петлюра дедалі поставав у суспільній уяві як малоуспішний і не надто грамотний публіцист, а петлюрівщина усталено вважалася синонімом отаманичини – дикого бандитизму, нестримного свавілля, підлого зрадництва, ганебних єврейських погромів.

11 клас, історія України, тема уроку «Суспільно-політичне становище республіки в умовах десталінізації»

Розмова з українським істориком Станіславом Кульчицьким (аудіозапис) (демонстрація екрану в Zoom або Meet із увікненою функцією «Поширювати звук »)

Онук кріпака, син шахтаря з освітою четвертого класу... Сиділи в тюрмі в одній камері троє чоловіків: соціал демократ, анархіст та бідний неосвічений єврей Піня. Вирішили обрати головного по камері, щоб він пильнував розподіл харчів, чаю, тютюну. Анархіст, великий кремезний мужик, противився – він був проти обрання будь якої влади. Щоб показати свою зневагу до закону та порядку, він запропонував, щоб головним камерником був Піня. Отож обрали Піню.

Пройшов шмат часу, в'язні вирішили втекти...

Але хто першим поповзе через виритий тунель? В нього ж першого і стрілятиме охорона. Камерники звернулися до великого відважного анархіста, але він не хотів іти першим. Раптом маленький Піня витягнувся на весь свій невеликий зріст і сказав: «Товариші, ви демократично обрали мене своїм лідером. Отож я піду першим!»

Завершуємо на наступному уроці.

Урок цієї історії полягає ось у чому: якими убогими не були б людські початки, сила волі змушує нас дорости до авторитету своєї посади. «Малий Піня – це я» – гордо заявив західним дипломатам на прийомі однієї листопадової ночі 1957 року Микита Хрущов. «А Піня – це персонаж твору Володимира Винниченка «Талісман».

Прийом «Інтерв'ю з учителем»

Прийом потребує попередньої підготовки учнів, вони ознайомлюються з матеріалом уроку і складають запитання для інтерв'ювання учителя(перевернутий клас). Можна об'єднати учнів у групи, які делегують свого представника для інтерв'ю. Кількість запитань має бути обмеженою, щоб це зайняло не більше 5-6 хвилин передбачених для етапу мотивації. Усі запитання мають бути відкритими. Учень - інтерв'юер пише свої питання в чат Zoom або Meet, а учитель відповідає назагал.

Зразки запитань (7 клас, всесвітня історія, тема уроку «Вступ. Епоха середньовіччя»)

1. Чи згодні Ви з образом «похмурого Середньовіччя»? Знайдіть для нас, учнів, переконливі аргументи згоди чи незгоди.
2. Чому історики дають такі суперечливі оцінки періоду середніх віків – одні ідеалізують його, інші – піддають суворій критиці?
3. Чому для періодизації Середньовіччя обрані саме такі дати – 476 і 1492 роки?
4. Хто встановлює межі між історичними періодами? Вони настають раптово чи поступово?

Прийом «Яскрава пляма»

Учитель повідомляє матеріалу, що інтригує (історичних фактів, легенд та ін.), демонстрація незрозумілих явищ (експеримент, наочність), актуалізація — виявлення змісту, значущості проблеми для учнів

***10 клас, історія України, тема уроку «Проголошення автономії України
Володимир Винниченко»***

Використовуючи прийом, називаю цікаві факти:

1. Літературна спадщина письменника налічує більше ста оповідань, чотирнадцять романів, двадцять три п'єси;
2. Перше оповідання, яке вийшло друком – «Сила і краса», видана журналом «Киевская старина» в 1902 році;
3. Вистави за його творами мали неабиякий успіх у театрах Берліна, Праги, Рима тощо;
4. Володимир Винниченко — ще й талановитий художник. Його 74 оригінальні малярські роботи та 4 альбоми з малюнками аквареллю, нещодавно повернулися в Україну;
5. Любив гратися у ризиковані ігри. Одного разу на спір перепливав широченний ставок і ледве не втопився. Іншого разу впав із коня;
6. В роки Другої світової війни Гітлер пропонував Винниченкові очолити маріонетковий уряд на окупованій території України, але той відмовився. За це його посадили в концентраційний табір, але через два тижні відпустили

***10 клас, історія України, тема уроку «Українські землі в складі
Чехословаччини. Карпатська Україна. Августин Волошин»***

Августин Волошин:

1. Був активним учасником у процесі створення першого українського карпатського акціонерного товариства — «Унію» на базі тодішнього культурного товариства св.Василя Великого. Товариство займалось просвітницькою діяльністю.
2. У 1945му році, під час радянської окупації Праги — був заарештований службою СМЕРШ.
3. Помер у Бутирській тюрмі, за деякими свідченнями — його було закатовано.

Прийом «Дослідники»

Учитель готує картки на дошці Padlet щодо визначеної теми і об'їдує учнів у пари за допомогою **Zoom кімнат**. Упродовж кількох хвилин діти вивчають отриману інформацію. Аналізують, обговорюють, а по закінченню обговорення узагальнюють та відтворюють перед учнівською аудиторією, повернувшись до загального **Zoom-залу** (учитель має можливість відвідувати кімнати та надаи організаційну допомогу). По закінченню обговорення

вчитель разом з учнями робить загальний висновок з даного проблемного питання.

11 клас, історія України, тема «Утвердження незалежності України»

(виводимо дошку Padlet)

Завдання 1.

Чим можна пояснити той факт, що на референдумі 17 березня 1991 р. 70,5% українців висловились за збереження СРСР, а на референдумі 1 грудня 1991 р. 90,32% українців висловились за незалежність України? Свою відповідь обґрунтуйте.

Завдання 2.

У 1991 р. в Україні діяльність комуністичних партій була заборонена так само вчинили інші новостворені незалежні держави. Деякі представники громадськості вважали, що комуністична ідеологія повинна бути заборонена так само, як і фашистська. Які підстави мали громадські діячі вважати комуністів настільки небезпечними? Чи погоджуєтесь ви з їхніми вимогами?

Постановка проблемних питань

Улюблений прийом, тому що він спонукає учнів активно працювати, критично мислити, а не просто пасивно сприймати пояснення вчителя. Проблемні завдання різноманітні за змістом та обсягом види самостійної навчальної роботи з розв'язання конкретної проблеми, які виконуються учнями за вказівкою учителя. Умовно їх поділяють на ті, що конкретизують проблему та ті, що вводять нові дані, за допомогою яких формулюється проблема. Особливо доцільним проблемні питання будуть у 10-х та 11-х класах.

Зараз проілюструю мотиваційний етап уроку на прикладах паралелі 11-х класів різного профілю. Класи з достатнім рівнем знань з історії отримують проблемне питання, у «філологів» (1 година на тиждень) - прийом «Яскрава пляма»

11 клас, історія України, тема уроку «Десталінізація»

1. «Чи можна період Хрущова назвати не авторитаризмом, а авантюризмом?» (11-В, Історико-правовий профіль) (див. Додаток А).
2. «Чому про Хрущова існує безліч анекдотів, але не створені пісні чи поезії як про Леніна чи Сталіна?» (11-Б, Математичний профіль) (див. Додаток Б).
- 3.»Яскрава пляма»» (11-А, Філологічний профіль) (див. Додаток В).

Наприклад, такий анекдот: «Після доповіді Хрущова на XX з'їзді хтось крикнув із зали:

- А чому ви досі мовчали? Хрущов сказав: - Хто це запитав? Мовчання в залі.
- Хто запитав? – повторює Хрущов.

Мовчання в залі.

- Мовчите? – каже Хрущов. – Ось і ми так мовчали». А зрештою з'явився і такий анекдот: «У 1965 році мешканці Одеси звернулися до ЦК з проханням повернути Хрущова: бо краще десять років жити без хліба, ніж без анекдотів».

Таким чином, залежно від сфери інтересів учнів, реалізується мотиваційний аспект компетентісного уроку. У результаті оптимального використання різних інтерактивних прийомів навчання змінюються позиції вчителя й учнів. Із носія готових знань учитель перетворюється в організатора пізнавальної діяльності учнів, а останні стають рівноправними суб'єктами в навчанні. Водночас створюється та реалізується модель самостійної особистості, яка не лише володіє навичками спілкування, а й вміє критично мислити, розуміє історичний процес і правові явища, самостійно працює над розвитком власного інтелекту, культури й моралі, виявляє свій творчий потенціал, що є основою успішного подальшого професійного становлення особистості.

2.2. Приклад готового плану-конспекту уроку

Конспект уроку «Громадянство» (див. Додаток Г)

Дидактичні задачі уроку:

- ознайомити учнів з поняттям «громадянство», «громадянин», «іноземець», особа без громадянства»,
- визначити підстави набуття й припинення громадянства України; значення громадянства для кожної людини;
- сформувати вміння аналізувати інформацію та навички практичного використання учнями у самостійному житті набутих теоретичних знань,
- розвивати навички роботи з нормативно-правовими актами;
- виховувати любов і повагу до своєї держави; повагу до прав людини; активну громадську позицію;
- продовжити роботу над формуванням правових компетентностей:
 - логічної, формувати власне судження, ґрунтовно та переконливо його аргументувати; вирішувати ситуативні задачі;
 - інформаційної, яка будується на вмінні працювати з джерелами інформації, їх аналізувати та структурувати; критично мислити;
 - комунікативної, працювати в групі, парами, вміти ефективно співпрацювати, вирішувати правові ситуації;
 - юридично-мовленнєвої, уміти висловлювати свою точку зору та аргументувати власне бачення правової проблеми.

Очікувані результати:

Після цього уроку учні/учениці зможуть:

- Застосовувати та пояснювати на прикладах поняття «людина», «особа», «громадянин»;
- Характеризувати підстави набуття та припинення громадянства;
- Розв'язувати правові ситуації щодо набуття громадянства, застосовуючи знання з теми;
- Висловлювати судження про значення для людини права на громадянство.

Основні поняття:

Людина, особа, громадянин, громадянство(апатрид, біпатрид)

Тип уроку: урок засвоєння нової навчальної інформації

Обладнання: Підручник О.Д. Наровлянський: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. заклад – К: Грамота, 2017.

веб-ресурси Google Meet, Padlet, LearningApp, Quizlet

Перебіг уроку

I . Вступний етап (10 хв.)

1. Організаційний момент + позитивне налаштування (прийом «Метелик» - у чат пишуть настрої) *(слайд 1)*
1. **Актуалізація знань**(тести Learninig App) (2 хв.)
Усне питання: «Навіщо державі Україна потрібна Конституція?»
2. **Мотивація «Яскрава пляма»** - відеоролик *(слайд 2)*
(https://www.youtube.com/watch?v=JRL_cgtzYRw)
Обговорення відео: «Як ви гадаєте чому Україна ти інші держави вивозили своїх громадян з Афганістану ?» (4 хв.)
3. Оголошую тему уроку «Громадянство» та очікувані результати уроку *(слайд 3)*

Ви можете: (слайд 4)

- Застосовувати та пояснювати на прикладах поняття «людина», «особа», «громадянин»;
- Характеризувати підстави набуття та припинення громадянства;
- Розв'язувати правові ситуації щодо набуття громадянства, застосовуючи знання з теми;
Висловлювати судження про значення для людини права на громадянство.

II. Основний етап

1. **Хто такі «людина», «особистість», «особа», «громадянин»**
Міні-розповідь(робота над поняттям) (слайд 5)

« Як ви звертаєтесь до людей у життєвих ситуаціях » ? (*ім'я, прізвище громадянин*). Але всі вони люди.

«Людина – це жива істота, що сформувалась в процесі еволюції»

«Чи можна людина жити, не ступаючи в стосунки з іншими людьми?»
(*Мауглі, Робінзон Крузо*)

« Ми спілкуємося, але всі різні. Людину, наділену унікальними соціальними якостями називають особистістю»

Ви також згадали термін «особа», так називають людину, яка вступає в правовідносини з іншими людьми, організаціями, установами.

Переглянувши сюжет ТСН, ви зрозуміли, що кожна людина має зв'язки з певною державою, тоді вживаємо поняття «громадянин»

Отже, поняття людина – біологічне, особистість – соціальне, а громадянин – політико-правове, пов'язане з існуванням держави та права (*слайд 6*)

2. Поняття «громадянство»

Правовий статус (становище) громадянина держави визначається поняттям «громадянство». Право на громадянство — це невід'ємне право людини.

Робота з поняттям «громадянство»

А) Робота зі схемою (*слайд 7*)

Розглянемо складові поняття

(учні аналізують схему і складають поняття)

Громадянство - юридично визначений, стійкий, необмежений у просторі правовий зв'язок між особою та певною державою, що визначає їх взаємні права та обов'язки (*слайд 8*)

Принципи громадянства закріплені в КУ, ЗУ «Про громадянство України»

Робота з КУ:

Стаття 25. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство.

Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами. (*слайд 9*)

Питання на обговорення:

«Чи може людина прожити без зв'язку з державою?»

Колективна робота з коментарями.

Іноді як синонім до терміну громадянство, вживають термін підданство
Підданство, так само як і громадянство, означає правовий зв'язок між фізичною особою і певною державою, але державою з монархічною формою правління. *(слайд 10)*

Підданство властиве монархії, громадянство – республіці.

А як Ви вважаєте, чи можливо існування людини, не пов'язаної з жодною державою? (відповідь в чат)

А іноді трапляються випадки, коли людина не належить до громадянства жодної з держав, тобто стає особою без громадянства — апатридом.

Для позначення **людей без громадянства** застосовують термін «**апатрид**» (тобто «не громадянин»). *(слайд 11)*

Апатриди – особи, які не мають громадянства жодної країни.

Іноді особа може отримати право на громадянство відразу двох держав.

Особу з **подвійним громадянством** називають **біпатрид** (тобто «громадянин двічі»).

Біпатриди – особи, які мають подвійне громадянство.

(Бангладеш, ВБ, Росія, Ізраїль, Франція, ЛА)

На сьогодні більшість країн світу уклали угоди про попередження появи апатридів і біпатридів і намагаються забезпечити це на законодавчому рівні. І КУ передбачає, що

Конституція України стаття 4. В Україні існує **єдине громадянство**.

Іноземцем є особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином іншої держави.

Робота з правовим документом *(слайд 12)*

Зараз відкриваєте підручники на ст. 74, ознайомлюєтесь з третім абзацем і статтею 26 КУ

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на **законних підставах**, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, — за винятками, установленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

(тобто з відповідним дозволом державних органів України), **користуються тими ж правами і свободами**, що й громадяни України, за окремими винятками, передбаченими Конституцією та законами України, їм гарантовані права на життя і свободу, на освіту й охорону здоров'я, на власність (хоча іноді з певними обмеженнями).

Однак лише громадяни мають право:

- брати участь в управлінні державою,
- зобов'язані служити в Збройних силах України,

- можуть стати державними службовцями.

Висновок учнів після опрацювання закону.

Отже, який обсяг прав і свобод іноземців та осіб без громадянства ?

- Усіх жителі будь-якої держави (і України в тому числі) можна віднести до однієї з категорій, давайте разом з'ясуємо яких: (слайд 13)

Життя вимагає в багатьох обставинах повинна підтверджувати свою належність до громадянства певної держави. Як ви гадаєте, які документи можуть засвідчувати це? (відповідь). Також підтверджують громадянство дип.паспорт, закордонний паспорт, посвідчення моряка, посвідчення члена екіпажу, тимчасове посвідчення для повернення в Україну. (слайд 14)

Ш . Які підстави набуття і припинення громадянства України

Хто ж має право на громадянство України ?

Відповідь на це питання ви будете шукати самостійно. Зараз ми перейдемо в **асинхронний режим** (слайд 15).

Я об'єднаю зараз у групи (пари, залежно від кількості учнів, що вийшли онлайн) (за допомогою сервісу **Zoom-кімнати**).

Обговорите завдання за допомогою Padlet, результати сфотографуєте і приєднаєте до дошки.

перша група - ст.75 Ст. ЗУ «Про громадянство України» 7,8 , записати підстави набуття громадянства

2 група - ст. 76 ст. 9 «Прийняття до громадянства». Обговорите і вирішити задачу

3 група – «Припинення громадянства України» ст. 78. Скласти схему «Шляхи припинення»

4 група - Опрацюєте ст. 18, 19 ст. 79, Складаєте план «Втрата громадянства»

Результати своєї роботи фотографуєте, або записуєте на дошку Padlet.

<https://ru.padlet.com/istorheppis/tcj53awqr99cgdqa> (див.Додаток Д)

Посилання зараз скину в чат.

Дедлайн – 15 хвилин (для зручності можете не виходити з Zoom, а просто вимкнути відео та мікрофон).

IV. Юридичний практикум (задачі) (слайд 16, 17)

Повертаємось, усі приєднались ? Так.

Давайте спробуємо закріпити навички які ви отримали під час асинхронної роботи, я пропоную задача ви в чат пишете відповіді (*усно залежно від часу*). Бажано вказувати також підставу відповіді.

1. Чи набуде українського громадянства дитина, знайдена на порозі пологового будинку одного з українських міст, якщо батьки дитини невідомі?

2. Чи набуде українського громадянства дитина, яка народилась у Румунія, але батьки її померли, і родичі, які є громадянами України, всиновили її?

3. Чи може отримати українське громадянство дитина, що постійно проживає у Польщі з батьками, один з яких є громадянином України?

4. Громадянка України Нікітіна має чоловіка-студента з Ізраїлю. У них у Києві народилася дитина. Яке вона буде мати громадянство?

5. Сергій, який народився в Україні, вирішив прийняти громадянство України. Йому відмовили, пославшись на те, що його батьки - апатриди. Чи правомірні дії державних органів, чому?

6. 11-річний громадянин України Семенов заявив, що не бажає виїжджати із своїми батьками на постійне місце проживання в Польщу, а бажає залишитись в Україні. Батьки Семенова вийшли з громадянства України. Чи буде задоволено прохання 11-річного громадянина залишити його на проживання в Україні в сім'ї родичів? Чому?

Молодці, дякую за активність на уроці, ви заслужили позитивні оцінки

Давайте з'ясуємо, що ми робили сьогодні на уроці, для цього я пропоную вам вправу «Незакінчене речення».

VI. Рефлексія (метод незакінчене речення) (слайд 18)

Обери і продовж речення, яке найбільше тобі подобається:

На уроці я :

Дізнався ...

Зрозумів ...

Навчився ...

Змінив своє ставлення до ...

Найбільші труднощі я відчув ...

Не вмів, а тепер умію ...

VII Домашнє завдання (слайд 19)

1. Спільне: Опрацювати параграф 10.
2. Записати в зошиті визначення термінів «людина», «особа», «громадянство», «апатрид», «біпатрид»
3. Подивитися в Інтернеті:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> – ЗУ «Про громадянство України»

Для майбутніх юристів : подумайте і спробуйте дати відповідь на питання «У чому, на вашу думку, проявляється демократизм – ЗУ «Про громадянство України»?»

ВИСНОВКИ

Тема дослідження була обрана в силу її особливої актуальності. Останнім часом знизився інтерес до суспільних дисциплін. Це пов'язано з падінням інтересу до навчання загалом, осібно зниженням навчальної мотивації під впливом дистанційного навчання. Це неприпустимо в умовах реформування освіти та впровадження концепції НУШ.

У розвідці висвітлено два аспекти проблеми: теоретичний та практичний. Основою теоретичної частини став аналіз понять «критичне мислення», «інтерактивні технології», «мотивація» у педагогічному руслі. Практична частина містить оптимальні інтерактивні методи, прийоми та засоби, що сприяють формуванню мотивації та пізнавальної діяльності учнів та учениць на уроках історії та правознавства для розвитку критичного мислення.

Головними умовами високого рівня мотивації є спільна творчість учителя та учня, взаємне задоволення від роботи й створення чіткої системи такої роботи з боку вчителя. Проявивши максимум педагогічної майстерності, учитель зобов'язаний не тільки допомогти учням з вибором правильного напрямку в навчальній діяльності, а й щедро заохотити навіть незначні прояви самостійності, винахідливості, кмітливості, вселивши велику впевненість в їхні власні сили. Таким чином завдання педагога не стільки навчити здобувача, розвинути в нього уміння й ставлення, а й перетворити його в особистість з активною громадянською позицією.

Особисто для мене, фаната живого спілкування, дистанційка стала справжнім викликом, довелося переборювати свої гештальти і вийти із зони комфорту.

У зв'язку з пандемією COVID-19, яка внесла вагомі корективи в навчальний процес, учитель змушений шукати нові методи та форми роботи і стати сьогодні своєрідним поводитирем в інформаційному просторі. І лише той наставник, який стане справжнім тьютором, фасилітатором для своїх учнів, може дійсно досягти високої мети в мистецтві викладання.

Методична розробка є актуальною в умовах дистанційного навчання XXI ст., зумовленого коронавірусною інфекцією та потребою переходу в онлайн режим.

Сподіваюся, що ці матеріали стануть корисними для колег-практиків та зацікавлених в історії та правознавстві

Список використаних джерел

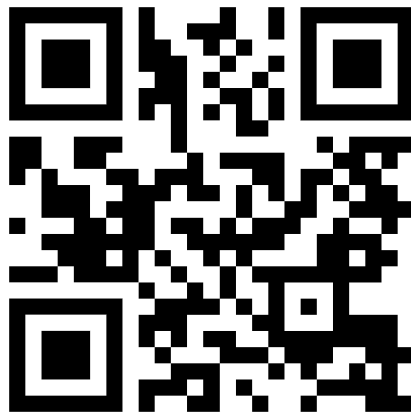
1. Баханов К. О. Професійний довідник вчителя історії. Харків, 2011.
2. Баханов К. О. Технологія розвитку критичного мислення як психолого-педагогічне явище. *Історія та правознавство*. 2008, № 33 (169). С.4-9.
3. Биков В. Цифрова гуманістична педагогіка відкритої світи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016, № 4. С. 115-130.
4. Богданова О. Використання методик розвитку критичного мислення на уроках історії. *Історія України*. 2006, № 9 (457). С. 6-13.
5. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків, 2007.
6. Гинзбург М.Р. Вивчення навчальної мотивації. *Педагогіка*, 2003.
7. Гущик М. П. Про деякі аспекти застосування стратегій критичного мислення. *Історія України*. 2009, № 17 (609). С. 16-20.
8. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
9. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.12.2021).
10. Корінько Л. М. Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій. Харків, 2012.
11. Кулик О. Є. Інформаційні технології, як чинник управління якістю освіти URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/167.pdf> (дата звернення: 07.12.2021).
12. Кулик О.Є. Інформаційні технології, як чинник управління якістю освіти. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/167.pdf> (дата звернення: 06.12.2021).
13. Курилів В. І. Методика викладання історії: навч. посіб. Харків., Торонто, 2008.
14. Леценко М. Педагогічна реальність в умовах інформаційного соціуму. URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 05.01.2022).
15. Макаренко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків, 2008.
16. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. Харків, 2007.
17. Матвієць С. М. Розвиток критичного мислення в контексті компетентісно орієнтованого навчання. *Історія України*. 2009, № 10 (602). С. 10-13.

18. Михайлів Т. В. Розвиток критичного мислення учнів в контексті компетентнісно орієнтованого навчання історії. *Історія та правознавство*. 2009, № 19-21 (191-193). С.4-29.
19. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків, 2007.
20. Островський В. Технологія розвитку критичного мислення у процесі вивчення шкільного курсу історії. *Історія України*. 2008, № 18 (562). С.6-8.
21. Островський В. Технологія розвитку критичного мислення у процесі вивчення шкільного курсу історії. *Історія України*. 2008, № 19 (563). С. 9-12.
22. Островський В. Технологія розвитку критичного мислення у процесі вивчення шкільного курсу історії. *Історія України*. 2008, № 37 (581). С.13-15.
23. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002.
24. Рассветова С. О. Формування громадянськості учнів через розвиток критичного мислення на уроках історії та правознавства. *Історія та правознавство*. 2013, № 13 (329). С.7-8.
25. Темпл Ч., Стіл Дж., Мередіт К. Розвиток критичного мислення в навчанні різних предметів. Методична книга, 1998.
26. Терно С. В. Як підвищити вмотивованість вивчення історії. *Історія в школах України*. 2004, №8.
27. Тягло О. В. Критичне мислення: навч. посіб. Харків, 2008.

ДОДАТКИ

Додаток А

*«Чи можна період Хрущова назвати не авторитаризмом, а авантюризмом?»
(11-В, Історико-правовий профіль)*

«Чому про Хрущова існує безліч анекдотів, але не створені пісні чи поезії як про Леніна чи Сталіна?» (11-Б, Математичний профіль)

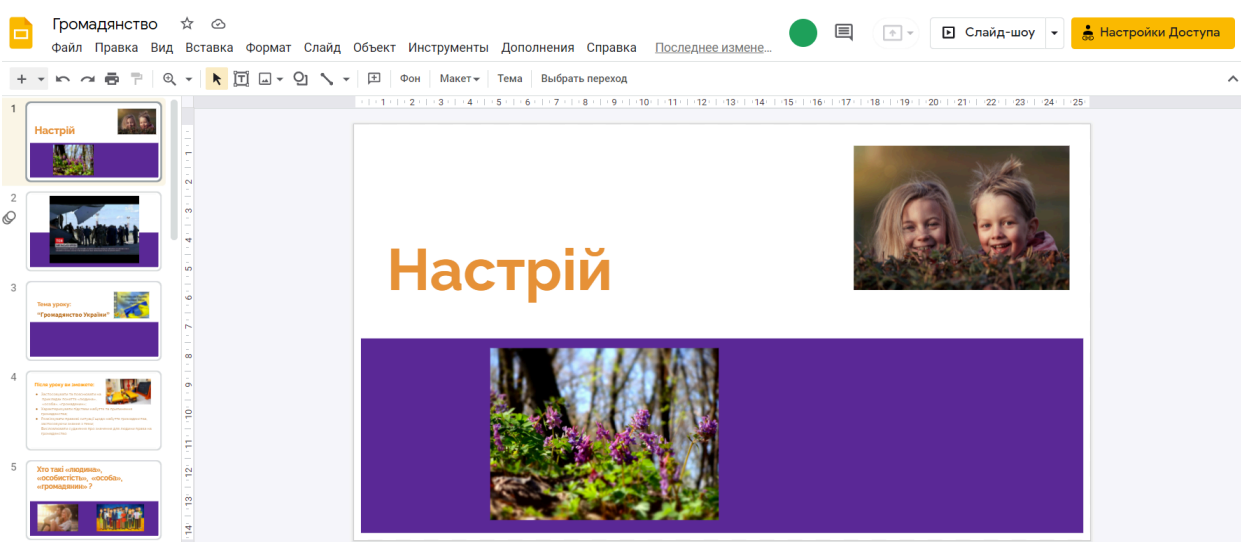

«Яскрава пляма» (11-А, Філологічний профіль)

Покликання на Google Slides

<https://docs.google.com/presentation/d/1afsjBHNWKkoiYgfdBm0R8CMVhQ0kFqwdmzbOrhT7Th4/edit?usp=sharing>

Покликання на платформу Padlet

<httpsru.padlet.com/istorheppis/tcj53awqr99cgdqa>

Завдання в групі
Зроблено з часткою пустощів

Пара 1

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Підстави набуття громадянства України

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Задача

Під час патрулювання в центрі Львова наряд поліції раптом почув дитячий плач. Правоохоронці виявили новонароджену дитину, яка лежала в кущах, її доставили в лікарню, згодом дитина одужала. Пошуки матері не дали результату, немовля було передано до Будинку дитини. Чи отримає дитина громадянство України ?

Пара 2

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Умови прийняття до громадянства України

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Задача

Особа без громадянства, яка проживає в Україні протягом останніх 4 років, має власний будинок і невелику фірму, подав заяву про прийняття до громадянства України. Яку відповідь він отримає?

Пара 3

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Схема "Припинення громадянства України"

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Задача

Родина Розенфельдів (мати, батько, донька 12 років і син 15 років) виїхали з України до Ізраїлю, вийшовши з українського громадянства. Через деякий час діти хотіли повернутися жити в Україну і дізналися, що вони не є громадянами України, хоча бажання їх ніхто не питав. Чи порушено їхні права?

Пара 4

Вікторія Кукушкіна 9 дней

План "Втрата громадянства України "

Вікторія Кукушкіна 9 дней

Задача

Громадянин України довгий час проживає в Німеччині. Під час президентських виборів він прийшов у консульство, щоб проголосувати. Але йому сказали, що він позбавлений громадянства України у зв'язку з постійним проживанням за межами України. Чи правильно поступили працівники консульства?